

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**OHJAUSUUNNITELMA YLEISOPETUKSEEN
INTEGROIDUILLE ERITYISOPPILAILLE
JATKOKOULUTUSVALINNAN TUEKSI
PAKILAN YLÄASTEELLA**

Jouni Lipsanen

2007

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Jouni Lipsanen

Ohjaussuunnitelma yleisopetukseen integroiduille erityisoppilaille
jatkokoulutusvalinnan tueksi Pakilan yläasteella.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen koulutus ja tutkimus, 2007, 22 s.

Kehityshankkeen tavoite oli laatia ohjaussuunnitelma yleisopetukseen integroiduille erityisoppilaille jatkokoulutusvalinnan tueksi ja oppilaanohjaajan avuksi tavalliselle yläasteen koululle. Kehityshankkeen keskeinen ajatus on jatkokoulutusvalintoihin ja ammatteihin tutustumisen aloittaminen mahdollisimman varhain yläasteen aikana. Tässä suunnitelmassa toiminta aloitetaan 7.-luokan keväällä. Hankkeessa esitellään lyhyesti suunnitelman puitteet eli ohjaus ja oppilaanohjaus, erityisopetus, henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), henkilökohtainen siirtymävaiheen suunnitelma (HSVS), eri toimijoiden roolit ohjauksessa yläasteella ja erityisopetusta tarjoavat ammatilliset oppilaitokset ja ammattialat Helsingissä sekä suunnitelma kokonaisuudessaan ja sen toteutus 8.-luokan kevääseen asti. Kehityshanke lisäsi erityisoppilaiden tietoja ja mielikuvia erilaisista ammateista ja niihin kouluttautumisesta sekä auttoi tekijää hahmottamaan erityisoppilaiden vaikeuksia oppimisessa ja ammatinvalinnassa.

AVAINSANAT

Ohjaus perusopetuksessa, erityisopetus, jatkokoulutusvalinta, hojks.

ABSTRACT

Jouni Lipsanen

A counselling programme for pupils with special needs in education in Pakila comprehensive school to support the choice of further education

Jyväskylä: University of Jyväskylä: Department of Teacher Education. Guidance and Counselling and Research Unit, 2007, 22 p

Guidance and Counselling Development Projects and Practices

The main object of the developing project was to create a counselling program to support pupils with special needs in education and help school counsellor in pupils' process of choosing a further education to enter after comprehensive school. The basic idea of the project is to make pupils to start thinking of educational opportunities and professions as early as in the spring of the 7th grade. In this developing project there are shortly presented counselling in comprehensive school, special education, individual educational programme, individual transition programme, the roles of different actors in counselling in the grades 7-9 in comprehensive school, and polytechnics that gives special education in vocational education in Helsinki as well as implementation of the developing project till the spring of 8th grade. The development project added pupils knowledge and images of different professions and how to educate for them. It also helped the author to perceive the difficulties that pupils with special needs in education can have in learning and choosing their vocational education.

KEYWORDS

Counselling in comprehensive school, special education, choice of further education, individual educational programme

ESIPUHE

Kehityshankkeen tavoitteena on laatia ohjaussuunnitelma, jonka avulla voidaan löytää yleisopetukseen integroiduille perusasteen erityisoppilaille mahdollisimman mielekäs jatko-opiskelupaikka yläasteen jälkeen. Kehityshankkeen ohjaavia kysymyksiä ovat olleet 1. Miten tuoda oppilaille merkityksellistä tietoa ammateista ja niihin johtavasta koulutuksesta? 2. Miten oppilas voi löytää itseään kiinnostavan ammatin? 3. Miten varmistaa, että oppilaan kyvyt riittävät ko. ammatin opiskelemiseen ja harjoittamiseen?

Erityisoppilaan kykyprofiili ja oppimisvaikeudet suhteessa hänen kiinnostuksiinsa asettavat reunaehdot, joiden mukaan jatkokoulutuspaikan ja ammatin valinta on tehtävä. Ammatilliset erityisoppilaitokset (ks. luku 1.6), Helsingissä Keskuspuiston ammattiopisto ja Merikosken oppimiskeskuksen Vallilan toimipaikka, tarjoavat melko laajan valikoiman ammatteja, joihin voi opiskella saaden opiskelun aikana erityistä tukea. Lisäksi Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin Vallilan toimipisteessä on kolmella alalla erityisryhmät ja Helsingin palvelualojen oppilaitoksella Helpalla on catering- ja hiusalalla erityisopetuksen pienryhmät. Monet integroidut erityisoppilaat pärjäävät myös tavallisilla ammatillisilla peruslinjoilla, jos heidän oppimisvaikeutensa otetaan huomioon ja järjestetään esimerkiksi tuki- tai erityisopetusta kaikille yhteisissä aineissa.

Osatavoitteena ohjaussuunnitelmalle on mahdollisimman moneen oppilaitokseen ja alan opetukseen tutustuminen yläasteen aikana sekä TET-paikkojen valitseminen näiden tutustumisten pohjalta sekä 8.- että 9.-luokalla.

Ohjaussuunnitelma kohdistui varsinaisesti keväällä 2006 7.-luokalla olleisiin integroituihin erityisoppilaisiin, mutta myös saman kevään 8.-luokkalaiset integroidut oppilaat olivat soveltuvien osien mukana seuraavana syksynä oppilaitosvierailuilla.

Ohjaussuunnitelman perusidea, jatkokoulutusvalintoihin tutustumisen aloittaminen mahdollisimman aikaisin perusopetuksen aikana, on lainattu Toivolan erityiskoulun opetussuunnitelmasta.

Syrjäytymisen ehkäisy on kaiken taustalla oleva tavoite.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ESIPUHE.....	4
1. LÄHTÖKOHTIA	
1.1. Ohjaus ja oppilaanohjaus.....	6
1.2. Erityisopetus.....	6
1.3. HOJKS Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma....	7
1.4. HSVS Henkilökohtainen siirtymävaiheen suunnitelma.....	7
1.5. Eri toimijoiden roolit oppilaanohjauksessa Pakilan yläasteella.....	8
1.6. Erityisopetusta tarjoavat ammatilliset oppilaitokset ja ammattialat Helsingissä.....	9
2. OPPILAANOHIJAIKSEN TILANNE YLEISOPETUKSEEN INTEGROITUJEN ERITYISOPPILAIKEN OSALTA PAKILASSA LUKUVUOSINA 2002-2006.....	10
3. INTEGROITUJEN ERITYISOPPILAIKEN OHJAISSUUNNITELMAN RAKENNE JA AIKATAULUTUS.....	11
4. OHJAISSUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	
4.1 Yleistä suunnitelman toteutumisesta.....	14
4.2 Kartoittavat tutustumiskäynnit ammatillisiin oppilaitoksiin.....	14
4.3 Työelämään tutustuminen TET.....	16
4.4 Tutustumispäivät ammatilliseen oppilaitoksessa.....	17
5. POHDINTA.....	18
LÄHTEET.....	21
LIITE.....	22

1 LÄHTÖKOHTIA

Tässä luvussa käsitellään ohjauksen, erityisopetuksen ja yleisopetukseen integroitujen erityisoppilaiden jatkokoulutuspaikan ja ammatin valinnan kannalta keskeisiä asioita.

1.1 Ohjaus ja oppilaanohjaus

Ohjaus on monimerkityksinen ja vaikeasti määriteltävä käsite (Kasurinen 2004). Peavyn (1999) mukaan ohjaus antaa ihmiselle tilaisuuden tutkia sitä, mitä seurauksia on siitä, miten hän elämäänsä elää ja samalla se antaa mahdollisuuden pohtia sitä, miten hän voisi elää ja millaisia polkuja jatkossa kulkea. British Association for Counselling and Psychotherapy (BACP) mukaan ”ohjaustyössä (counselling) toimitaan silloin, kun henkilö, jolla on säännöllisesti tai tilapäisesti ohjaajan rooli, antaa tai sopii antavansa aikaa, huomiota ja kunnioitusta asiakkaan roolissa olevalle henkilölle” (Onnismaa et al 2000). Lairio määrittelee ohjauksen niin, että ”ohjauksella ja neuvonnalla tarkoitetaan toimia, joiden avulla voi tunnistaa valmiuksiaan, taitojaan ja kiinnostuksiaan eri elämänvaiheissa mm. koulutuksen, uran ja terveyden tiimoilta”(Lairio 2006).

Perusopetuslain (1998/628) 11§:n mukaan oppilaalle tulee antaa oppilaanohjausta ja saman lain 30§:n mukaan oppilaalla on oikeus saada ohjausta. Oppilaanohjaus vuosiluokilla 7-9 koostuu luokkamuotoisesta ohjauksesta, henkilökohtaisesta ohjauksesta sekä pienryhmäohjauksesta (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Perusopetuksessa ja toisella asteella ”ohjauksen tehtävänä on edistää koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja oppilaiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä” (Merimaa 2004). Kun rajataan tarkastelukulmaa pelkästään perusopetuksen puolelle, painottuvat oppilaanohjauksen tehtävät seuraavasti: ohjauksen tehtävänä on 1. tukea oppilaan kasvua ja kehitystä, 2. edistää oppilaan opiskelutaitojen kehittymistä ja opintojen kulkua sekä 3. selkeyttää oppilaan ammatillista suuntautumista (Merimaa 2002).

Pakilan yläasteella ja Helsingin kaupungin kouluissa ”ohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan edellytyksiä hyvään oppimiseen ja oppijana kehittymiseen. Ohjauksella tuetaan oppilaan kasvua oman toiminnan säätelyyn, vahvistetaan osallisuutta sekä kannustetaan vastuunottoon ja rakentavaan toimintaan yhteisössä. Tavoitteena on auttaa oppilasta ymmärtämään oppimistaan, harjaantumaan opiskelun taidoissaan, arvioimaan omaa toimintaansa sekä löytämään keinoja selviytyä oppimisessaan.” (Pakilan yläasteen opetussuunnitelma 2005.)

1.2 Erityisopetus

Opetussuunnitelman perusteet 2004 määrittelee erityisopetuksen tavoitteeksi ”auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytyksensä mukaisesti yhdessä ikätovereidensa kanssa. Lähtökohdina ovat oppilaan vahvuudet sekä hänen yksilölliset oppimis- ja kehitystarpeensa.” Erityisopetuksen ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua siten, että hän saavuttaa yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet. (Opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Perusteen erityisoppilaan integroimiselle yleisopetuksen piiriin antaa Perusopetuslain (1998/628) 17§, jonka mukaan ”oppilaalla, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohessa.”

Oppilas tulee ottaa erityisopetukseen, jos hänelle ei voida muuten antaa opetusta ja erityisopetus järjestetään mahdollisuuksien mukaan muun opetuksen yhteydessä. Lisäksi Perusopetuslain 18 § määrää, että ”oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään, jos: 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot; 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.”

1.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS

Jokaiselle erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), joka pitää sisällään tarpeelliset tiedot oppilaan opetuksen yksilöllistämiseksi. HOJKS:ssa voidaan käsitellä 1. oppilaan oppimisvalmiuksia, oppimiseen liittyviä erityistarpeita sekä opetus- ja oppimisympäristöjen kehittämistarpeita, 2. opetuksen ja oppimisen tavoitteet, 3. oppilaan opinto-ohjelmaan kuuluvien oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät, 4. yksilöllistetyt oppiaineet, 5. arvioinnin periaatteet, 6. tarvittavat erityispalvelut ja oppimateriaalit, 7. oppilaan opetuksen järjestäminen, 8. henkilöt, jotka osallistuvat oppilaan opetus- ja tukipalveluiden järjestämiseen sekä heidän vastualueensa ja 9. tukipalvelujen toteutumisen seuranta.

(Opetussuunnitelman perusteet 2004.)

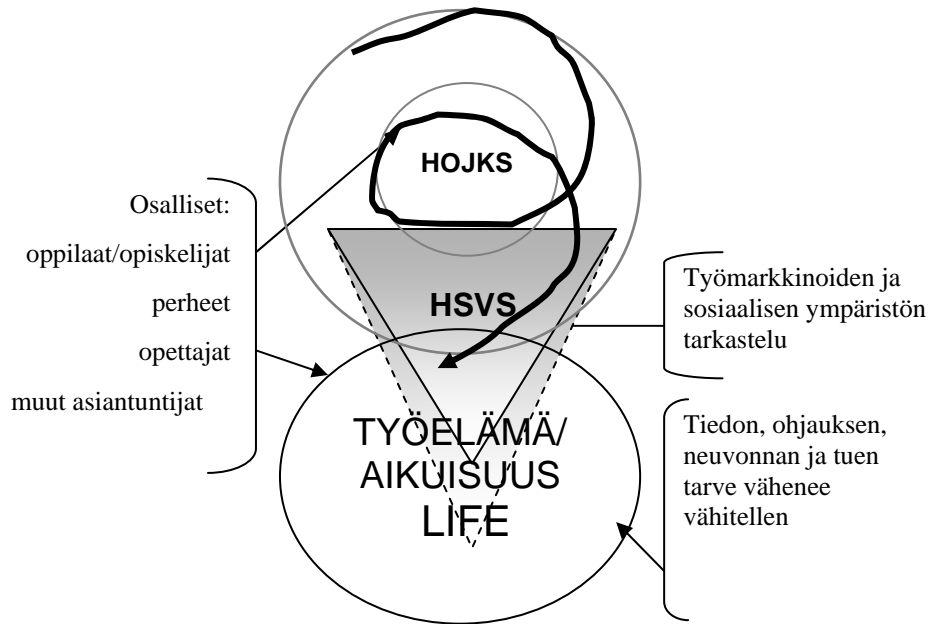
1.4 Henkilökohtainen siirtymävaiheen suunnitelma HSVS

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen (European Agency for Development in Special Needs Education) koulusta työelämään siirtymistä käsittelevän raportin toisen osan mukaan *henkilökohtainen siirtymävaiheen suunnitelma HSVS* (Individual Transition Plan ITP) pitäisi laatia kaikille erityisen tuen tarpeessa oleville nuorille työelämään siirtymisen tueksi, mutta joka voidaan laatia kaikille oppilaille. HSVS on siis tarkoitettu erityisen tuen tarpeessa oleville nuorille ja se liittyy läheisesti HOJKS:iin. *Henkilökohtaisen siirtymävaiheen suunnitelman* tavoitteena on auttaa nuorta saamaan työpaikka ja suunnitelma sisältää nuoren tilanteen, motivaation, toiveiden ja kykyjen yksilötason kuvauksen. Suunnitelmassa esitetään selkeä analyysi nuoren mahdollisuuksista ja niitä vastaavasta urasuunnitelmasta, joka valmistaa häntä todelliseen työhön. Suunnitelma sisältää myös välineitä ja menetelmiä, joilla varmistetaan nuoren yksilöllinen siirtymäprosessi koulutuksesta työelämään ja edistetään hänen valtaistumistaan. Perusasteen ja toisen asteen opettajat laativat *Henkilökohtaisen siirtymävaiheen suunnitelman* yhdessä nuoren, tämän perheen ja muiden ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa, joita on mahdollisesti myös muualta kuin koulumaailmasta.

(Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus 2006.)

HSVSn tavoitteena on työpaikan saamisen lisäksi myös auttaa nuorta tulemaan yhteiskunnan täysivaltaiseksi, itsenäiseksi jäseneksi, joka voi olla ylpeä omista saavutuksistaan ja joka voi tulla toimeen omillaan. Ajankohta, jolloin HSVS tulisi laatia

oppilaalle tai opiskelijalle, on asiantuntijoiden mielestä 2–3 vuotta ennen työelämään siirtymistä. (Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus 2006.)

Kuva 1 HOJKS ja HSVS (Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus 2006, s.24)

1.5 Eri toimijoiden roolit oppilaanohjauksessa Pakilan yläasteella

Oppilaanohjaaja vastaa jatko-opintoihin suuntautumisen ohjauksesta, niveltiedon keräämisestä, ohjaa ainevalinnoissa, organisoii jatko-opintopaikkoihin tutustumisen, tukee jatko-opintovalinnoissa sekä auttaa itsetuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistamisessa.

Erityisoppilaiden ohjauksessa ja ammatinvalinnassa tarvitaan *oppilaanohjaajan* työpanosta enemmän kuin tavallisten oppilaiden kanssa. Kun kyseessä on erityisoppilas, on oppilaanohjaaja usein mukana tekemässä HOJKSia sekä niihin liittyviä yksilöllisiä koulutus- ja urapolkua yhteistyössä kuraattorin ja luokanvalvojan kanssa.

Luokanvalvoja vastaa oppimisen ja opiskelun ohjauksesta ja oman vastualueensa tiedottamisesta ja materiaalista, aloittavien oppilaiden ja heidän vanhempien perehdyttämisestä, oppilaan itsetuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistamisesta, työskentelyn ja poissaolojen seurannasta sekä ohjaa oppilasta hyvään käyttäytymiseen ja hyviin tapoihin. Luokanvalvojan tehtäviin kuuluu henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman, HOJKSin tekeminen. Hän on myös mukana ohjaustyössä auttamassa yksilöllisten koulutus- ja urapolkujen tekemistä yhteistyössä oppilaanohjaajan ja kuraattorin kanssa.

Koulukuraattori vastaa henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjauksesta, opiskelijahuoltotyöstä ja siihen liittyvä yhteistoiminnasta, auttaa oppilaan elämänhallintataitojen vahvistamisessa, ohjaa oppilasta koulussa selviytymisessä, pyrkii oppilaan itsetuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistamiseen, tukee oppilasta oman roolinsa ja paikkansa löytämiseen ja aikuisuuteen kasvussa sekä pyrkii huomioimaan erilaiset opiskelijat. Kuraattori on usein mukana tekemässä luokanvalvojan apuna

erityisoppilaalle henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa, HOJKSia.

Aineenopettaja ohjaa oman aineensa opiskelussa tarvittavien taitojen kehittämisessä, seuraa opintojen etenemistä, antaa tarvittaessa tukiopetusta ja suorittaa oppilaan arvioinnin.

Rehtori tekee päätökset siitä, miten ohjauksen puitteet luodaan ja toteutetaan ja miten opetusjärjestelyt käytännössä tehdään sekä toimii kasvatuksellisen työn tukena.

Tukioppilas on mukana uusien opiskelijoiden perehdyttämisessä opintojen aloitusvaiheessa, kouluun tutustuttamisessa ja luokan ryhmyttämisessä sekä juhlien ja tapahtumien järjestämisessä.

Erytisopettaja tuntee oppilaansa oppimiskyvyn ja -vaikeudet koulussa parhaiten ja pystyy siten tulkitsemaan esimerkiksi oppilaanohjaajalle erityisoppilaan erityisopetus päätöksen diagnoosit eli kertomaan miten juuri ko. oppilaan oppimisvaikeudet vaikuttavat käytännön oppimiseen ja siten erityisopettaja voi auttaa oppilasta ja oppilaanohjaajaa jatkokoulutusvalintoja tehtäessä.

AmmatINVALINTAPSYKOLOGI ei ole tavallisesti mukana ohjaustoiminnassa, mutta hän on tavattavissa ajanvarauksella työvoimatoimistossa ja vuosittain muutama oppilas Pakilan yläasteelta käyttää näitä ohjauspalveluja.

1.6 Erityisopetusta antavat ammatilliset oppilaitokset ja ammattialat Helsingissä

Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin Vallilan opetusyksikkö tarjoaa erityisopetusta rakennusalan (talonrakentaja), puualan (puuseppä) ja kone- ja metallialan (koneistaja) perustutkinnoissa. Opetus tapahtuu pienryhmissä. Heltechiin otetaan erityisoppilaita myös peruslinjoille, joilla heille tarjotaan lisätukea tarvittaessa. Kaikki pienryhmät on tarkoitettu peruskoulun mukautetun oppimäärän suorittaneille opiskelijoille, mutta niihin voivat hakea joustavalla haulla myös yleisopetuksen oppimäärän suorittaneet oppilaat.

Helsingin palvelualojen oppilaitoksessa Helpassa on erityisopetusta tarjolla catering-alan perustutkinnoissa Roihuvuoren opetusyksikössä ja hiusalan perustutkinnoissa Pasilan opetusyksikössä. Molemmat pienryhmät on tarkoitettu peruskoulun mukautetun oppimäärän suorittaneille opiskelijoille, mutta myös niihin voivat hakea joustavalla haulla oppilaat, jotka ovat suorittaneet yleisopetuksen oppimäärän.

Keskuspuiston ammattiopiston tarjonta on laajempi erityisopetuksen suhteen kuin Helsingin kaupungin omistamien ammattioppilaitosten ja siellä on tarjolla tekniikan ja liikenteen koulutusallalla autoalan (ajoneuvoasentaja), kone- ja metallialan (koneistaja, koneenasentaja), pintakäsittelyalan (maalari), suunnitteluassistentin, sähköalan (elektroniikka-asentaja; tietoliikennetekniikka), talotekniikan (kiinteistöhoitaja) ja verhoilu- ja sisustusalan (verhoilija ja sisustaja) perustutkinto.

Matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta Keskuspuiston ammattiopistossa voi opiskella catering-alan (suurtaloukokki), kotitalous- ja kuluttajapalvelujen (kotitalousyrittäjä) sekä puhdistuspalvelujen (toimitilahuoltaja) perustutkinnoissa. Kulttuurialalta on audiovisuaalisen viestinnän (media-assistentti; fotopainotteinen) ja tanssialan (tanssija) perustutkinto.

Merikosken ammatillisella koulutuskeskuksella on Helsingissä toimipaikka, joka tarjoaa liiketalouden (merkonomi) ja audiovisuaalisen viestinnän perustutkinnot (media-assistentti; sisältöinä TV- ja videotyö sekä multimedia ja verkkoviestintä).

2 OPPILAANOHIJAUKSEN TILANNE YLEISOPETUKSEEN INTEGROITUJEN ERITYISOPPILAJEN OSALTA PAKILASSA LUKUVUOSINA 2002-06

Pakilan yläasteelle on tullut lukuvuoden 2002-03 aikana ja jälkeen vuosittain kaksi tai kolme yleisopetukseen integroitua erityisoppilasta. Heillä on eriaisteisia oppimisvaikeuksia, joita ovat esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet sekä erilaisten asioiden ja käsitteiden hahmottamisvaikeudet, oppimisen hitaus ja toiminnan ohjauksen vaikeudet. He ovat suorittaneet yläasteella kaikissa aineissa yleisopetuksen oppimäärän ja saaneet tukea tarvitsemisissaan aineissa. Pienryhmäopetuksessa on opetettu englantia, ruotsia ja matematiikkaa. Muissa aineissa oppimista on tuettu koulunkäyntiavustajan ja tukiopetuksen avulla.

Oppilaanohjauksessa erityisoppilaan asema on näkynyt peruskoulunsa nyt jo päättäneiden erityisoppilajen osalta ohjauskeskustelujen suurempana määränä jatko-opiskeluista päätettäessä (eli 9.-luokan aikana) sekä vanhempien tiiviimpänä mukanaolona ammatinvalintaprosessissa.. Ohjauskeskustelut ovat painottuneet yhdeksännen luokan syksyyn ja tammi-helmikuulle eikä aikaistettua urasuunnittelua ole ollut. Keskustelua ammatinvalintapsykologin kanssa on käyttänyt yksi valmistuneesta kolmesta erityisoppilajasta. Omien kiinnostusten ja vahvuuksien löytämisessä apuna on käytetty työvoimaministeriön verkkosivulla olevaa avo-ohjelmaa (www.mol.fi/avo), työelämään tutustumista (TET) ja oppilaanohjauksen kirjassa (Suunta) olevia testejä. Eri koulutusaloihin erityisoppilajat ovat käyneet tutustumassa ammatillisissa oppilaitoksissa samoina avointen ovien pävinä kuin kaikki yleisopetuksenkin ko. aloista kiinnostuneet oppilajat. Keväällä 2007 9.-luokalla olevat erityisoppilajat ovat olleet 8.-luokkalaisten erityisoppilajen kanssa syksyllä yleisluontoisella tutustumiskäynnillä ammatillisissa oppilaitoksissa ja myös heidän ja heidän vanhempiensa kanssa on käyty HOJKS-keskustelut.

7.- ja 8.-luokkalaisten osalta erityisoppilajen asema ei ole ennen tämän suunnitelman aloittamista näkynyt mitenkään oppilaanohjauksessa.

3 INTEGROITUJEN ERITYISOPPILAIEN OHJAUSSUUNNITELMA JA SEN AIKATAULUTUS

Seuraavassa taulukossa kuvataan ohjaussuunnitelman toimenpiteet ja niiden ajoitus perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen aikana.

TAULUKKO 1 Integroitujen erityisoppilaiden ohjaussuunnitelma ja sen aikataulutus.

AJANKOHTA	TOIMENPITEET	TAVOITE
Yläaste 7-lk		
Huhti-toukokuu	Ohjauskeskustelut oppilaiden kanssa I	Herättely pohtimaan omaa tulevaisuuttaan
Huhti-toukokuu	Tiedote vanhemmille tai keskustelu	Herättely pohtimaan nuoren tulevaisuutta
Yläaste 8-lk		
Elo-syyskuu	Ohjauskeskustelut oppilaiden kanssa II ja tiedote kotiin (liite 1.)	Kiinnostavien alojen kartoitus
Syys-lokakuu	Keskustelu vanhempien kanssa, hojks-palaveri	Tiedotus ja kodin odotusten ja tilanteen kartoitus
Syys-marraskuu	Kartoittavat tutustumiskäynnit ammattioppilaitoksessa	Kiinnostavien alojen ja koulujen löytäminen
Marraskuu	TET 1.: 1 viikko	Alaan ja ”oikeaan” työhön tutustuminen sekä henkinen kasvu
Marras-joulukuu	Tutustumispäivä ammatti-oppilaitoksessa ammattialalla	Kiinnostavan alan koulutukseen ja kouluun tutustuminen
Tammi-helmikuu	Tutustumispäivä ammatti-oppilaitoksessa ammattialalla	Kiinnostavan alan koulutukseen ja kouluun tutustuminen
Maalis-huhtikuu	TET 2.: 1 viikko	Alaan ja ”oikeaan” työhön tutustuminen sekä henkinen kasvu
Yläaste 9-lk		
Elo-syyskuu	Ohjauskeskustelut oppilaiden kanssa III	Kiinnostusten päivittäminen
Syys-lokakuu	Tutustumisjakso (koulutuskokeilu) ammattioppilaitoksessa ammattialalla	Kiinnostavan alan koulutukseen (ja kouluun) tutustuminen
Syys-lokakuu	Keskustelu vanhempien kanssa, hojks-palaveri	Tilanteen ja odotusten kartoitus
Loka-marraskuu	TET 3.: 2 viikkoa	Alaan ja ”oikeaan” työhön tutustuminen sekä henkinen kasvu
Joulu-tammikuu	Tutustumisjakso (koulutuskokeilu) ammattioppilaitoksessa ammattialalla	Kiinnostavan alan koulutukseen (ja kouluun) tutustuminen
Tammi-helmikuu	Ohjauskeskustelut oppilaiden kanssa IV	Päätöksenteon tukeminen ja ohjaus
Tammi-helmikuu	Keskustelu vanhempien kanssa	Oppilaan päätöksen tukeminen ja/tai ohjaus sen tekemiseen
Helmi-maaliskuu	Yhteishaku	Kolme mielenkiintoista jatkokoulutustoivetta
Kesäkuu	Yhteishaun tulosten julkistaminen ja mahdollisen lisäsuunnitelman tekeminen	Tilanteen tarkistus ja tuki jatkosuunnitelmalle
AOL 1-lk		
Elo-syyskuu	Yhteydenotto oppilaaseen ja ammattioppilaitokseen ja tilanteen	Valinnan oikeellisuuden varmistus tai ohjaus jatkokouluun aol:n opinto-

	tarkistaminen	ohjaajan kanssa
--	---------------	-----------------

Ammatinvalinnan ohjaus on tarkoitus aloittaa jo 7.-luokan keväällä keskustelulla oppilaan ja tarvittaessa myös hänen vanhempiensa kanssa. Ensimmäisen keskustelun tavoitteena on herättää oppilas ja vanhemmat pohtimaan tulevaa ammatinvalintaa ja ammattialaa sekä samalla kartoittaa oppilaan mielestä mielenkiintoisia ammattialoja.

8.-luokan syksyllä ohjauskeskustelulla pyritään selventämään oppilaan sen hetkisiä kiinnostuksenkohteita ja tietysti suuntaamaan tutustumiskäyntejä ammatillisiin oppilaitoksiin kiinnostuksen mukaan. Tässä vaiheessa oppilaat kuitenkin tietävät niin harvoista ammateista ja aloista yleensä mitään, että tutustumiskäyntejä kannattaa järjestää laajasti eri ammattialoille eri ammatillisiin oppilaitoksiin. Tutustumiskäynneistä kannattaa lähettää tiedote kotiin paitsi muistutukseksi ammatinvalintaprosessin alkamisesta myös siksi että, koulupäivät saattavat olla vähän normaalia pidempiä

Ohjauskeskustelut ylipäätään toimivat tilanteen kartoituksen välineinä ja niiden pohjalta hienosäädetään suunnitelmaa, esim. tarvitaanko lisää oppilaanohjausta vai otetaanko yhteys ammatinvalintapsykologiin, mihin ammattikoululinjoihin tutustutaan seuraavaksi, miltä alalta haetaan seuraavaa TET-paikkaa jne. Kiinnostaviin aloihin ja aiheisiin tartutaan aina tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Samoin oppilaiden työelämään tutustuminen TET sekä 8.- että 9.-luokalla pyritään suuntaamaan niille aloille, joista oppilas on kiinnostunut. Periaatteessa oppilaat hankkivat TET-paikkansa itse, mutta oppilaanohjaaja tukee ja auttaa tarvittaessa.

Ensimmäiset tutustumiskäynnit (tämän suunnitelman mukaan kolme yleisluontoista käyntiä) ammatilliseen koulutukseen ovat tutustumisia yhden ammatillisen oppilaitoksen (opetusyksikön) koulutustarjontaan. Ensimmäinen kontakti oppilaitokseen tapahtuu yhdessä oppilaanohjaajan ja tuttujen oppilaiden kanssa ja on luonteeltaan kartoittava. Näiden käyntien perusteella oppilaille pyritään järjestämään tutustumispäiviä tai -päiviä niille aloille, joista oppilas on kiinnostunut. Ammatteihin tutustuminen jatkuu hakeutumisella TET-jaksolle jollekin kiinnostavista ammattialoista.

Hojks-palaverit vanhempien kanssa järjestetään yleensä kerran vuodessa ja ne toimivat yhtenä mahdollisuutena yhteydenpitoon vanhempien kanssa. Oppilaanohjaaja pääsee hojks-palaverissa keskustelemaan vanhempien kanssa kasvokkain edes kerran vuodessa, jos yhteydenpito vanhempiin ei muuten luontevasti toimi.

Tutustumispäivät ammattioppilaitoksiin ammattialoilla 8.-luokalla on tarkoitettu koulutukseen tutustumiseen oikean ammattiin opiskelevan opiskelijaryhmän mukana. 9.-luokkalaisille Helsingin tekniikan alan ammattioppilaitoksessa tällaisia tutustumispäiviä järjestetään vuosittain syksyllä ja tammikuussa omina ryhminään ennen yhteishakua. 8.-luokkalaiset eivät näihin ryhmiin pääse, mikä ei ole ongelma, koska heille järjestyy muita aikoja.

8.-luokan keväällä erityisoppilaille järjestettävän TET-viikon on tarkoitus toimia paitsi tutustumisena kiinnostavaan ammattialaan, myös kasvun ja itsenäistymisen välineenä. Perustelen tätä viikkoa syksyn TET-viikolla, jonne lähtöä yleensä kaikki oppilaat jännittävät, mutta heidän palatessaan kouluun useissa heissä huomaa henkisen kasvun merkkejä. Erityisoppilaille TET-jaksolle lähtö on useimmiten vielä jännittävämpää. Lisäksi erityisoppilaat tarvitsevat enemmän itseluottamusta, kokemusta ja tietoa jatkokoulutus päätöksensä tueksi heidän valitessaan ammattialaansa, koska heillä on pääsääntöisesti rajatut mahdollisuudet ammatinvalinnalleen kuin yleisopetuksen oppilailla.

9.-luokan syksyllä aloitetaan ohjauskeskustelulla ja kartoitetaan tilanne, jotta syksyn koulutuskokeilu ja TET-jakso voitaisiin suunnata taas tämän hetkisten

suurimpien kiinnostusten mukaan. Syksyn hojks-palaveri, jossa vanhemmista ainakin toinen on mukana, viimeistään kertoo paljon vanhempien odotuksista nuoren ammatinvalinnan suhteen. Tässä on hyvä mahdollisuus selvittää sekä oppilaanohjaajan, nuoren että vanhempien odotukset ja päästä realistiseen käsitykseen nuoren mahdollisuuksista kaikkien keskustelun osapuolten suhteen. Lisäksi voidaan keskustella esimerkiksi joustavan haun käyttämisestä yhteishaussa.

Syksyn TET-jakso on osa eri ammattialoihin tutustumista, jos varsinaista toivealaa ei vielä ole löytynyt, muuten voidaan vahvistaa tehtyä päätöstä. Samoin toimivat molemmat 9.-luokan koulutuskokeilut. Toive kuitenkin on, että erityisoppilaan koulutusvalinnat suuntautuisivat niille aloille, joihin hän on tutustunut joko TET-jaksolla tai koulutuskokeiluissa. Tavoitteena on saada oppilas kirjoittamaan yhteishakukorttiin kolme hakutoivetta, jotta pohdinta ammatinvalinnan suhteen olisi ollut riittävän monipuolista ja laajaa. Ja toisaalta, jos joustava haku ei ole käytössä, nostetaan tällä koulutuspaikan saamisen todennäköisyyttä joltakin toivotuista aloista. Yhteishaun aikaan saattaa oppilaanohjaajalle vielä tulla tarve keskustella vanhempien kanssa ammatinvalinnasta ennen lopullista päätöstä.

Yhteishaun tulosten julkistamisen yhteydessä kesäkuussa oppilaan tilanne ammattioppilaitokseen pääsemisen suhteen täytyy tarkistaa. Jos oppilas on päässyt valitsemaansa oppilaitokseen, minkä oppilaanohjaaja näkee jälkiohjauslistasta, tilanne on hyvä ja asian voi antaa olla. Mikäli oppilas on jäänyt ilman opiskelupaikkaa, oppilaanohjaajan täytyy olla häneen yhteydessä ja oppilaanohjaajan ja oppilaan on syytä yhdessä laatia toimintasuunnitelma peruutus- tai muun opiskelupaikan saamiseksi syksyksi. Oppilas toteuttaa suunnitelman vanhempiensa avustuksella ilman oppilaanohjaajan tukea.

Oppilaanohjaaja ei kuitenkaan lopeta oppilaansa seuraamista yhteishakuun vaan on elokuussa koulujen alkaessa yhteydessä ammattioppilaitoksen opinto-ohjaajaan ja varmistaa, että niveltiedot erityisoppilaasta ovat menneet perille. Lisäksi oppilaanohjaaja tarkistaa alkusyksystä vielä kerran oppilaan tilanteen ja tyytyväisyyden opiskelupaikkaansa sekä oppilaalta itseltään että hänen ammatinopettajaltaan. Jos opiskelija ei ole tyytyväinen valintaansa, oppilaanohjaaja voi olla mukana ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaajan ja opiskelijan pohtiessa seuraavaa siirtoa.

4 OHJAUSSUUNNITELMAN TOTEUTUMISESTA

Kehityshankkeessa hahmottelemani ohjaussuunnitelman kesto kokonaisuudessaan on n. kaksi vuotta, mutta tässä työssä ehdin raportoida sitä vain vuoden ajalta.

4.1 Yleistä suunnitelman toteutumisesta

Suunnitelman toteuttaminen alkoi ohjauskeskustelulla kummankin erityisoppilaan kanssa erikseen toukokuussa 2006. Keskustelut olivat hyvin erilaisia; toisen oppilaan kanssa aloitus oli helpompi, koska hänellä oli jo haaveammatti. Toinen oppilas taas vastasi kahdeksaan kysymykseen kymmenestä ”emmätiiä” eikä hänellä ollut mitään kuvaa siitä, missä ammatissa hän haluaisi aikuisena työskennellä. Yhteydenpito vanhempiin tapahtui sähköpostin välityksellä ja oli lähinnä perustelua sille, miksi ammatinvalintaa lähdetään pohtimaan jo nyt sekä ohjaussuunnitelman kuvailua. Ohjaussuunnitelma ei ollut vielä kokonaisuudessaan kirjallisessa muodossa tuolloin. Vanhempien vastaukset olivat lähinnä ”ok, kiitos tiedosta”.

Palasimme asiaan eli ohjauskeskusteluihin syyskuussa, mutta tilanne ei tuntunut muuttuneen kesän aikana. Oppilaat eivät olleet pohtineet ammatteja, vaikka keväällä oli ollut puhe katsella ympärilleen ja seurata erilaisia työtä tekeviä ihmisiä ja miettiä, olisiko siinä kiinnostava ammatti. Kaupan työntekijät, autonkuljettajat, huoltomiehet, rakennusmiehet ja urheilukentän hoitajat olivat esimerkkeinä ammasteista, joita ympärillään ulkona liikkueensa ja kaupassa käydessään voi päivittäin nähdä. Toimitin oppilaiden vanhemmille tiedotteen alkusyksyn ohjelmasta.

Hojks-palaverissa otin ammatinvalintahankkeen uudelleen esille ja sain vanhemmilta ja toisen oppilaan neuropsykologilta, joka oli myös mukana, positiivista palautetta hankkeen aloittamisesta. Sen verran uutta tietoa vanhempien ajatuksista lastensa tulevaisuuden kuvista tuli, että kotona asiasta oli puhuttu ja että toisen oppilaan haave rakennusalan ammatista oli tullut esille ja toista oppilasta äiti oli rohkaissut liikunta-alalle oppilaan vahvan urheilutaustan vuoksi.

Lukuvuonna 2006-07 työelämään tutustuminen TET järjestettiin koulussamme jo lokakuun alussa, joten ehdimme käydä vain yhdellä yleistutustumiskäynnillä ammattioppilaitoksessa ennen sitä. TET-paikan piti olla tiedossa jo ennen käyntiä, joten tällä kertaa ammattioppilaitosvierailusta ei ollut iloa tai hyötyä TET-paikan valitsemisessa mielenkiintoiselta alalta. Seuraavassa kappaleessa on lyhyet kertomukset vierailuistamme ammattioppilaitoksissa syksyllä 2006.

4.2 Kartoittavat tutustumiskäynnit ammatillisiin oppilaitoksiin

Syyskuussa kiersimme, oppilaanohjaaja, kaksi 8.- ja kaksi 9.-luokkalaista integroitua erityisoppilasta, *Helsingin tekniikan alan oppilaitoksen Heltechin Vallilan* opetusyksikön kaikki koulutusalat opinto-ohjaajan johdolla. Jokaisella osastolla tavoitteena oli jutella ammatillisten opiskelijoiden kanssa ja tehdä näin selväksi sekin asia, että siellä opiskelee aivan tavallisia, mukavia nuoria, joidenkin heidän melko hurjasta ulkonäöstä huolimatta. Alat, joihin tutustuimme, olivat kone- ja metalliala: koneistaja (myös erityisopetuksen pienryhmä); maanmittausala: kartoittaja; tekninen suunnittelu: suunnitteluassistentti; pintakäsittelyala: maalari; puuala: puuseppä (myös

erityisopetuksen pienryhmä); verhoilu- ja sisustusala: verhoilija; rakennusala: talonrakentaja (myös erityisopetuksen pienryhmä); sähköala: sähköasentaja ja elektroniikka-asentaja; LVI-ala: putkiasentaja, ilmastointiasentaja, kiinteistöhoitaja ja kylmäkoneasentajan aikuiskoulutuslinja, jolla ensi syksynä alkaa myös nuorten koulutus.

Metallialalla tapasimme seurallisimmat ammattiin opiskelijat ja kovaäänisimmän opettajan tällä kerralla. Yksi metallialan opettajista antoi oppilaiden ”kuulla kunniansa” koska hän hermostui opiskelijoiden leikittyä miekkailuleikkiä harjanvarsilla sen sijaan, että olisivat siivonneet jälkiään. Oppilaani eivät hätkähtäneet tätä esitystä. Ammatilliset opiskelijat esittelivät syksyn harjoitustöitään ja kertoivat mitä on vielä suunnitelmissa. Kaikki harjoitustyöt olivat asiakastöitä, jotka joku on tilannut ja myös maksaa ne. Tämä oli uusi asia kaikille oppilaileni. Vierailu metalliosastolla oli mukava ja tapahtumarikas, mutta integroidut oppilaat eivät kiinnostuneet alasta kovin paljoa.

Maanmittausalan opiskelijat olivat työssäoppimassa emmekä tavanneet heitä. Lieneekö johtunut tästä, mutta ala ei vaikuttanut oppilaista kiinnostavalta huolimatta siitä, että luokkatyöskentely toisena ja kolmantena vuonna tapahtuu suurelta osin tietokoneella.

Suunnitteluassistentiksi opiskelleet opiskelijat olivat kaikki yli 20-vuotiaita naisia, jotka sanoivat alan vaativan kahden ensimmäisen vuoden ajan pitkää pinnaa, mutta yksi pojista kiinnostui alasta, mahdollisesti näkemiensä hienojen tietokoneiden vuoksi.

Puualan opetussalista kaikki halusivat metelin ja pölyn vuoksi nopeasti pois eikä ala herättänyt kiinnostusta kenessäkään puualan opiskelijoiden työnäytteistä huolimatta.

Verhoilu- ja sisustusalan työsalia oli tyhjää ja alan työtehtävät jäivät siitä syystä jotenkin kaukaiseksi eikä ala tuntunut kiinnostavan ketään.

Rakennusalan työsalia oli iso ja meteli kova, mutta myös toimintaa näkyi paljon. Ryhmästämme yksi poika kiinnostui alasta selvästi, mikä tuli esiin myös myöhemmissä keskusteluissa ja alalla toimiva erityisopetuksen pienryhmä vielä lisäsi kiinnostusta.

Sähkö- ja elektroniikka-ala ei sytyttänyt ketään ryhmämme oppilaista, ehkä seinällä näkyneiden monimutkaisten kaavioiden ja oppilaiden harjoitustöiden johtoviidakkojen vuoksi.

Talotekniikasta kylmäkoneasentajiksi koulututtavien työ kiinnosti yhtä pojistamme, varsinaista putki- tai ilmastointiasennusta emme käyneet katsomassa, koska ryhmällä oli teorialunteja. Ryhmämme tyttö ei löytänyt varsinaisesti yhtään kiinnostavaa alaa tämän vierailun aikana, pojat löysivät ainakin yhden.

Lokakuussa kävimme tutustumassa kahdessa eri ryhmässä *Helsingin palvelualojen oppilaitoksen Helpan Roihuvuoren* yksikköön, jossa esiteltiin seuraavat koulutukset: catering-ala: suurtaloukokki ja palveluvastaava; elintarvikeala: leipurikondiittori; hotelli- ja ravintoala-ala: ravintolakokki ja ravintolatarjoilija; vaatetusalan perustutkinto: modisti, pukuompelija ja vaatturi.

Näillä käyntikerroilla ammatillisen oppilaitoksen oppilaat eivät paljoa kertoneet itse opiskelustaan ja töistään, joten tiedon jakaminen jäi opinto-ohjaajan harteille. Samoin opettajat olivat kiireisiä eivätkä ehtineet jutustelemaan vierailijoiden kanssa. Oppilaiden kiinnostus hajosi eri aloille kuten Heltechissäkin. Leipuri-kondiittorin koulutus kiinnosti yhtä 9.-luokkalaista oppilasta niin paljon, että hän ilmoitti pyrkivänsä alalle. Hän oli ilmeisesti ollut kiinnostunut alasta jo etukäteen. Ryhmämme tyttö kiinnostui jonkin verran pukuompelusta, mutta epäili mahdollisuuksiaan pärjätä alalla. Hotelli- ja ravintola-ala ei kiinnostanut ketään oppilaistamme, vaikka se saattaa olla

yhden oppilaamme tuleva ala, sillä hänen perheellään on pieni ravintola. Yksi oppilaista ei kiinnostunut Helpa Roihuvuoren tarjonnassa mistään koulutuksesta, mutta suuri syy siihen lienee ollut allergiat, joiden vuoksi hän voi edes käsitellä kaikkia ruoka-aineita eikä työskennellä pölyisissä paikoissa kuten esim. leipomo.

Marraskuussa kävimme tutustumassa, yhden oppilaanohjaajan ja kahden 8.-luokkalaisen voimin *Keskuspuiston ammattiopiston* opinto-ohjaajan johdolla ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen oppilaitoksen päätoimipaikassa Ruskeasuolla. Lukuvuonna 2007-08 alkavista koulutuksista tutustuimme seuraaviin: audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto: media-assistentti; kone- ja metallialan perustutkinto: koneistaja/koneenasentaja; suunnitteluassistentin perustutkinto, teknisen suunnittelun koulutusohjelma: suunnitteluassistentti; sähköalan perustutkinto: elektroniikka-asentaja; talotekniikan perustutkinto: kiinteistöhoitaja; verhoilu- ja sisustusalan perustutkinto: verhoilija.

Keskuspuiston ammattiopistossa, joka on erityisammattioppilaitos, vastaanotto oli lämmin jokaisella koulutusosalalla ja opettajat kertoivat koulutuksesta ja opiskelijoiden työllistymisestä opintojen jälkeen. Opiskelijat eivät paljoa kertoneet tai ottaneet vapaaehtoisesti kontaktia vierailijoihin, mutta kaikki suhtautuivat meihin positiivisesti ja vastasivat kun esitimme kysymyksiä.

AV-viestinnän perustutkintoon tutustuimme päällisin puolin ja melko nopeasti ja pääasiallinen viesti, jonka saimme, oli alalta valmistuvien huono työllisyystilanne koko valtakunnassa.

Kone- ja metalliosastolla tapasimme opettajan ja oppilaita oppitunnilla valmistamassa erilaisia metallikappaleita cnc-sorvilla ja jyrsimellä. Osa oppilaista oli työssäoppimassa ja salissa oli rauhallista. Viesti opettajalta oli, että metalliala työllistää eikä tulijoita alalle opiskelemaan ole yleensä liikaa ollut.

Suunnitteluassistentin perustutkintoa suorittamassa olleista opiskelijoista jäi sellainen kuva, että monet olivat ammatinvaihtajia, eli he olivat aikuisia, jotka olivat joutuneet luopumaan entisestä ja hankkivat nyt uutta ammattia. Edelleenkin tämä ammattiala ei kiinnostanut 8.-luokkalaisia oppilaitani.

Elektroniikka-asentajien mittarit ja oskilloskoopit näyttivät ilmeisesti liian monimutkaisilta laitteilta, jotta sähköala olisi kiinnostanut oppilaitani. Yleissilmäyksen jälkeen he sanoivat haluavansa jatkaa matkaa.

Talotekniikan perustutkinnon kiinteistöhoitajaopiskelijat olivat melkein kaikki työssäoppimassa, joten alan opettajalla oli hyvää aikaa kertoa alasta ja sen opiskelusta. Oppilaani myös kiinnostuivat alasta jonkin verran, lieneekö johtunut opettajasta vai vaihtelevista työtehtävistä, joihin kuului myös erilaisten koneiden käyttöä. Työllisyys alalla on hyvä ja opettajan mukaan lähes kaikki halukkaat Keskuspuiston ammattiopistosta valmistuneet opiskelijat olivat myös saaneet alalta töitä.

Käynti ei tuonut mitään mullistavaa tai uutta tietoa oppilailleni, mutta Keskuspuiston ammattiopisto jäi heidän mieleensä mukavan oloisena kouluna, johon voisi tulla opiskelemaan, jos oikea ala sieltä löytyisi.

4.3 Työelämään tutustuminen TET

Työelämään tutustuminen TET järjestetään koulussamme 8.- ja 9.-luokkalaisille, joten se on 8.-luokalla oleville oppilaillemme ensimmäinen varsinainen kosketus työelämän ja työntekoon sekä työelämän pelisääntöihin. TET on 8.-luokalla viikon mittainen ja myös integroidut oppilaat hankkivat harjoittelupaikkansa itse tai vanhempiansa tuella. Toinen oppilaista sai paikan traktoreita maahantuovan yrityksen

varastossa ja toimi varastoapulaisena. Hän sai tehdä monipuolisesti erilaisia varastoalan työtehtäviä ja viihtyi hyvin ja oli tyytyväinen TET-jaksoonsa kokonaisuudessaan. Oppilas pääsi aamulla isän kyydillä TET-paikkaan ja osasi kulkea itse bussilla kotiin iltapäivällä. Uuteen ympäristöön ja uusiin ihmisiin tutustuminen sekä työtehtävistä ja työmatkasta selviäminen kunnialla kasvatti mielestäni oppilaan itseluottamusta.

Toinen oppilaista toimi perheen omistamassa ravintolassa erilaisissa avustavissa tehtävissä sekä salin että keittiön puolella. Vaikka ravintola-alan työtehtävissä toimiminen ei ollutkaan hänelle varsinaisesti tuttua entuudestaan, hän oli kuitenkin tutussa paikassa tuttujen ihmisten kanssa eikä hänellä ollut samanlaista ”selviämisen” tunnelmaa kuin useimmilla TET-harjoittelijoilla. Vaihtelu tavalliseen elämään ei ollut kovin suurta, joten se vaikutti tietysti myös hänen saamaansa ”lisäarvoon” työelämään tutustumisessa eikä hänessä ollut havaittavissa samanlaista itseluottamuksen kasvua kuin luokkatoverissaan.

4.4 Tutustumispäivät ammattialaan ammatillisessa oppilaitoksessa

Tutustuminen ammattialaan ammattioppilaitoksessa ei toteutunut marras- tai joulukuussa. Koen, että se johtui suurimmalta osalta omasta työtilanteestani ja koetusta kiireen tunteesta, mistä johtuen en ehtinyt pohjustaa tutustumispäivää tarpeeksi. Lisäksi oppilaat eivät osanneet tai halunneet nimetä mitään alaa, johon he olisivat halunneet tutustua. He sanoivat asiaa harkittuaan, että he käyvät tällä hetkellä mieluummin koulua yläasteella kuin ammattioppilaitoksessa. En ryhtynyt painostamaan. Minulle jäi sellainen vaikutelma, että he vähän pelkäsivät tutustumispäivää, vaikka olisin ollut mukana koko ajan. Tutustumispäiviin ja -jaksoihin liittyvä jännitys voi ilmeisestikin olla sen verran suurta, että minun täytyy kiinnittää erityistä huomiota motivointiin ennen niitä. Kevään tutustumispäivät ovat suunnitteilla ja ensimmäiseksi täytyy keskustella oppilaiden kanssa siitä, mille alalle he haluavat tutustumaan, toiseksi täytyy järjestää asiat ammatillisten oppilaitosten kanssa ja kolmanneksi kertoa asiasta opettajanhuoneessa.

5 POHDINTA

Ohjaussuunnitelman laatiminen integroiduille erityisoppilaille alkoi todellisesta käytännön tarpeesta, koska tunsin tietojeni ja taitojeni olevan puutteellisia erityisesti, kun kyse oli erityisoppilaiden ammatinvalinnasta. Lisäksi vuosi vuodelta Pakilan yläasteelle tulleiden erityisoppilaiden oppimisvaikeudet ja tukitoimien tarve ovat kasvaneet. Jatkokoulutuspaikan ja ammatin valinta tulee monille ilman oppimisvaikeuksiakin oleville nuorille melko vaikeaan aikaan jo kasvun ja kehityksen vuoksi ja erityisoppilailla on kasvun haasteiden lisäksi tavallista suuremmat oppimisen haasteet. Näkemykseni mukaan, joka tosin ulottuu vain kolmen vuoden päähän, osa erityisoppilaiden ammatinvalinnan vaikeuksien syistä johtuu itseluottamuksen puutteesta. Koulussa he ovat saaneet huonompia arvosanoja ja oppineet teoreettisia asioita hitaammin kuin luokkansa muut oppilaat keskimäärin. Tästä on aiheutunut itsetunnon laskua, joka näkyy päätöksenteon vaikeutena tulevaisuutta koskevissa asioissa ja varsinkin niin kauaskantoisissa hankkeissa kuin jatkokoulutuspaikan ja ammatin valinnassa. Ohjaustoimet erityisoppilaille tarkoitetussa ohjaussuunnitelmassa pyrkivät vaikuttamaan keskeisesti siihen, että oppilailla olisi enemmän tietoa entistä useammasta ammattialasta ja kokemuksia sekä alan koulutuksesta että varsinaisista työtehtävistä. Taustalla on myös ajatus siitä, että kun oppilaat pääsevät kokeilemaan erilaisia tehtäviä sekä ammatillisessa oppilaitoksessa että oikeilla työpaikoilla, he saisivat myös positiivisia kokemuksia oppimiskyvystään ja heidän itseluottamuksensa ja valmiutensa tehdä päätöksiä paranisivat.

En ole selvittänyt ohjaussuunnitelmani ajoituksen taustaksi filosofista tai psykologista viitekehystä, joten en osaa perustella kasvatusfilosofisesti tai kehityspsykologisesti, miksi joitakin asioita tehdään silloin kun tehdään. Luotan siihen, että peruskoulujärjestelmän ja opetussuunnitelmien laatijat ovat ne asiat hyvin ratkaisseet ja siksi hankkeen ratkaisut ovat puhtaasti käytännön, oppilaiden kasvun ja kehityksen sekä opetussuunnitelman antamien puitteiden mukaan tehtyjä.

Aloittaessani ohjauskeskusteluja erityisoppilaitteni kanssa mietin aika usein, mitkä sanat ammatteja ja koulutuksia käsitellessämme merkitsisivät samaa, tai paremminkin, millä sanoilla oppilaiden mieliin tulisi samanlainen mielikuva asiasta kuin minulla on. Yhteisen kielen löytäminen tuntui tarpeelliselta, sillä en saanut aikaan sellaista keskustelua kuin halusin. Oppilaitani puuttui sanojen merkityksiä ja käsitteitä sanavarastosta tai ainakin ne olivat erilaisia kuin minulla. Tässä matkan varrella olemme löytäneet yhteistä kieltä ja minusta tuntuu, että varsinkin käynnit ammatillisissa oppilaitoksissa auttoivat paljon.

Kehityshankkeelle asettamani kysymykset ja niihin vastauksia seuraavissa kappaleissa. *1. Miten tuoda oppilaille merkityksellistä tietoa ammateista ja niihin johtavasta koulutuksesta?* Siitä, mitä oikeassa työssä jossakin ammatissa tehdään, voi saada todellisen kuvan vain käymällä katsomassa ja kokeilemassa työpaikoilla kyseisen ammatin työtehtäviä. Näihin tarpeisiin pyritään ohjaussuunnitelmassa vastaamaan TET-jaksoilla. ja ammatillisiin oppilaitoksiin suuntautuvilla tutustumispäivillä ja koulutuskokeiluilla. TET-jaksoja integroitujen erityisoppilaiden ohjaussuunnitelmassa on 8.-luokalla kaksi viikon mittaista, kun normaalin opetussuunnitelman mukaan edettäessä TET-jaksoja 8.-luokalla on vain yksi. Tutustumispäiviä ja koulutuskokeiluja ammattioppilaitoksessa ammattialoilla ei normaalin opetussuunnitelman mukaan kuulu opetusohjelmaan lainkaan, joskin 9.-luokalla tutustumispäivät ovat mahdollisia halukkaille tutustujille Helsingin tekniikan alan oppilaitoksessa useimmilla tekniikan ja

liikenteen aloilla. Tutustumispäivien tavoitteena siellä on lisätä oppilaiden motivaatiota linjalle pyrkimiseen ja vähentää keskeytyksiä.

2. *Miten oppilas voi löytää itseään kiinnostavan ammatin?* Ohjaussuunnitelman tavoitteena on toisaalta tuoda konkreettista tietoa eri aloilta ja toisaalta luoda mielikuvia eri ammasteista, jotta niistä voisi kiinnostua. Mielikuvien luomisessa TET-jaksot ovat varmaan olleet parhaita, mutta myös yleisluontoiset tutustumispäivät ammattioppilaitoksissa ovat antaneet sen verran viitteitä ammasteista, että niistä on voinut kiinnostua ja ruveta selvittämään asiaa enemmän. Ammattien ja alojen määrä, joihin olemme tutustuneet, ei kaikkien osalta ole välttämättä riittävä, joten sitä olisi hyvä jollakin lailla laajentaa. 7.-luokalla, 8.- ja 9.-luokkien ollessa TET- harjoittelussa, meillä on Pakilassa työpajaviikko, jolloin 7.-luokkalaisilla on normaalia koulunkäynnistä poikkeavaa ohjelmaa. Tämän viikon ohjelmaan kuuluu myös yksi puolen päivän käynti jossakin teknologiateollisuuden yrityksessä. Se on hyvä alku, mutta työpaikkakäyntejä pitäisi pystyä lisäämään ja myös palvelu- ja muiden alojen yrityksiin ja työpaikoille.

Mielenkiintoinen kysymys ylipäänsä on, miten heppoisin perustein useimmat 9.-luokkalaiset jatkokoulutuspaikkansa valitsevat. Varsinkin ammatillisen vaihtoehdon valitsevat joutuvat ottamaan lähes ”sian säkissä”. Uskon, että heidän käsityksensä tulevasta ammatistaan on muodostunut melko hajanaisen tiedon varassa. Tilanne on hyvä, jos oppilas on ollut TET-harjoittelussa alan työpaikalla ja nähnyt mitä siellä mitä eri ammasteissa tehdään ja miten eri ammattilaiset toimivat. Monellakaan kevään 2007 ammatillisen vaihtoehdon valitsevalla pakilalaisella 9.-luokkalaisella ei valitettavasti näin ole käynyt.

3. *Miten varmistaa, että oppilaan kyvyt riittävät ko. ammatin opiskelemiseen ja harjoittamiseen?* Vastaus tähän kysymykseen sisältyy pitkälti valintaprosessiin, jolla oppilas pääsee opiskelemaan ammattia, mistä on kiinnostunut. Ammatilliset oppilaitokset, erityisammattioppilaitoksista puhumattakaan, pyrkivät opiskelijavalinnassaan varmistamaan sen, että opiskelija selviytyy, mahdollisesti eri tavoin tuettuna, ammattiin opiskelun vaatimuksista. Iso merkitys tässä asiassa on koulutuskokeiluilla, joiden avulla sekä oppilaan että oppilaitoksen odotusten ja tarjonnan vastaavuus pyritään selvittämään. Erityisammattioppilaitoksiin ei opiskelijoita valitakaan kuin koulutuskokeilujen kautta. Tavallisiin ammatillisiin oppilaitoksiin erityisoppilaan statuksella pyrittäessä toiminta ei ole yhtä systemaattista, vaikkakin toivottavaa. Monista ammasteista löytyy paljon erilaisia tehtäviä, joista osa sopii erityisopiskelijalle ja joihin hän voi erikoistua ja työllistyä työyhteisön arvostettuna jäsenenä. Näitä tehtäviä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijoille etsitään.

Henkilökohtainen siirtymävaiheen suunnitelma HSVS on kokonaisuutena uusi asia, enkä tiedä, että se sellaisenaan olisi vielä käytössä ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta esimerkiksi erityisammattioppilaitosten ja erityisopetuksen pienryhmien opettajat ovat varmasti tukeneet opiskelijoidensa siirtymistä työelämään ilman kokonaisvaltaista suunnitelmaakin jo pidemmän aikaa. Nykyisiin opetussuunnitelmiin kuuluva vähintään 20 ov:n mittainen työssäoppimisaika on myös merkittävä työllistymisen tuki, sillä monet opiskelijat saavat ensimmäisen työpaikkansa juuri näistä tutuista, työssäoppimispaikkoja tarjonneista yrityksistä.

Käytännön järjestelyjä koulussa on ollut yllättävän helppo tehdä tähän asti, kukaan opettajista ei tunnu pahoittaneen mieltään sen takia, että pari integroitua puuttuu luokan vahvuudesta. Ehkä aineenopettajatkin ymmärtävät ammatin ja jatkokoulutuspaikan valinnan vaikeuden ja myös tärkeyden vähemmällä kuin olen kuvitellut. Luokan muiden oppilaiden suhtautuminen erityisoppilaiden poissaoloihin

tunneilta on luokanvalvojan hajanaisten huomioiden perusteella ollut melko kirjavaa. Suurin osa oppilaista ei kiinnitä asiaan sen enempää huomiota, ovathan erityisoppilaat pienryhmäopetuksessakin joka päivä, mutta on joukossa kateellisiakin, koska erityisoppilaat ”pääsevät pois tunneilta”.

Toivon, että ohjaussuunnitelman merkitys erityisoppilaiden ammatinvalinnassa on yhtä positiivinen kuin näin teoriassa voi kuvitella. Oppilaan näkökulmasta katsottuna he saavat paremmat mahdollisuudet onnistua ammatinvalinnassaan kuin ilman näitä toimenpiteitä. Ammatinvalinnan onnistuminen voi auttaa oppilaan melko nopeasti itsenäisen elämän alkuun. Ohjaussuunnitelmaan osallistuminen voi lisätä erityisoppilaiden koulunkäyntimotivaatiota, koska he tietävät, että jatkokoulutuspaikka ja ammatti on konkreettinen ja melko läheinenkin tavoite ja samalla se voi keventää perusopetuksen opettajienkin kuormaa erityisoppilaiden olleessa paremmin tunneilla ja opetuksessa mukana. Oppilaanohjaajalta se voi poistaa epävarmuutta siitä, että miten oppimisvaikeuksista kärsivien oppilaiden jatkokoulutusvalintaa voi auttaa., Amatilliset oppilaitokset saavat linjoilleen motivoituneita oppilaita, jotka tietävät mille alalle ovat ryhtymässä. Yhteiskunta saa ammattitaitoisia aikuisia paikkaamaan työvoiman tarvetta ja syrjäytyneitä ihmisiä tulee vähemmän. Oppilaiden huoltajille ohjaussuunnitelman toteutuminen voi kertoa, että heidän nuorensa on ottanut ratkaisevan askeleen matkalla aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään.

LÄHTEET

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus (European Agency for Development in Special Needs Education) 2006 Yksilölliset siirtymäsuunnitelmat – Koulusta työelämään siirtymisen tukeminen. Saatavana myös www-muodossa: www.european-agency.org/site/info/publications/agency/ereports/docs/16docs/itp_fi.doc

Kasurinen, H. 2004 Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa Kasurinen H. (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Opetushallitus. Vammala, 40-56.

Lairio M. Luento 6.2. 2006 opinto-ohjaajien monimuotokoulutuksen avaustilaisuudessa Jyväskylän yliopistossa.

Merimaa E. 2002 Perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden merkitys ohjauksen kannalta. Teoksessa: Vuorinen R. ja Kasurinen H. (toim.) Ohjaus Suomessa 2002. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 99-110.

Merimaa E. 2004 Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa Kasurinen H. (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Opetushallitus. Vammala, 71-81.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T.(toim.) 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja tutkimus. PS-Kustannus: Juva.

Pakilan yläasteen opetussuunnitelma 2005. Pakilan yläaste.

Peavy, R. Sosiodynaaminen ohjaus, konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Psykologien kustannus Oy, 1999.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. Saatavana myös www-muodossa: <http://www.oph.fi/info/ops/>

Perusopetuslaki 1998. 628/21.8.1998.

Valtioneuvoston asetus 1435/2001.

Yksi peruskoulun tavoitteista on taata kaikille oppilaille mielekäs jatko-opiskelupaikka. Joidenkin oppilaiden oppimisvaikeudet voivat asettaa joitakin yksilöllisiä vaatimuksia hänen jatko-opiskelupaikalleen ja myöhemmälle ammatilleen. Ammatinvalintaan vaikuttavat myös oppilaan harrastukset, kiinnostuksen kohteet, tiedot ja mielikuvat eri ammattialoista, vanhempien ammatit, vanhempien tuki jne. Tietojen, mielikuvien ja kokemusten lisääminen eri ammattialoista ja niihin kouluttautumisesta auttaa ”oman” alan löytämisessä ja siksi käynnistämme tutustumisen ammatillisiin oppilaitoksiin ja ammattialoihin jo nyt, 8.-luokan syksyllä.

Ensimmäisessä vaiheessa käymme, oppilaat ja oppilaanohjaaja, kahdessa tai kolmessa ammatillisessa oppilaitoksessa tutustumassa niihin yleisesti. Kierrämme oppilaitoksessa puoli päivää ja seuraamme opetusta eri ammattialoilla. Näin tutustumme niiden tarjoamaan koulutukseen ja mahdollisesti myös joihinkin opettajiin. Yleisten tutustumisten pohjalta pyrimme järjestämään myöhemmin syksyllä ja/tai kevättalvella oppilaille tutustumispäivän niille aloille, joista oppilas on kiinnostunut.

Ensimmäinen oppilaitos, johon tutustumme, on Helsingin tekniikan alan oppilaitos Heltech ja sen Vallilan koulutusyksikkö, jonne menemme iltapäiväksi torstaina 21.9.2006. Vallila tarjoaa pienryhmäopetusta rakennusalan (talonrakentaja), puualan (puuseppä) ja kone- ja metallialan (koneistaja) perustutkinnoissa. Heltechiin otetaan erityistä tukea oppimisessaan tarvitsevia oppilaita myös peruslinjoille, joilla heille tarjotaan lisätukea tarvittaessa. Vallilan koulutusyksikössä on tarjolla seuraavat koulutusohjelmat:

- Kone- ja metalliala: koneistaja
- Maanmittausala: kartoittaja
- Tekninen suunnittelu: suunnitteluassistentti
- Maalausala: maalari
- Puuala: puuseppä
- Verhoilu- ja sisustusala: verhoilija,
- Rakennusala: talonrakentaja
- Sähköala: sähköasentaja ja elektroniikka-asentaja
- LVI-ala: LVI-asentaja, putkiasentaja, ilmastointiasentaja ja kiinteistönhoitaja

Seuraava oppilaitos, johon menemme tutustumaan, on Helsingin palvelualojen oppilaitos Helpa ja sen Roihuvuoren koulutusyksikkö. Tutustumisajaksi on sovittu iltapäivä keskiviikkona 11.10. Roihuvuoressa on tarjolla

- catering-ala: suurtalouskokki ja palveluvastaava
- elintarvikeala: leipuri-kondiittori
- hotelli- ja ravintoala-ala: ravintolakokki ja ravintolatarjoilija
- vaatetusalan perustutkinto: modisti, pukuompelija ja vaatturi

Tutustumiskäynnit toteutetaan klo 8.15-16.00 välillä.

Lisätietoja allekirjoittaneelta puh 050 - 401 3358 tai s-posti jouni.lipsanen@edu.hel.fi